

FJFI ČVUT

MATEMATICKÉ METODY V BIOLOGII A MEDICÍNĚ

SEMINÁRNÍ PRÁCE

Úvod do Floquetovy teorie

Autor

Vladislav BELOV

30. prosince 2018

1 Úvodní vztahy a definice

Floquetova teorie zkoumá lineární diferenciální rovnice tvaru $\dot{\xi} = A(t)\xi$, které se obecně objevují při řešení úloh ve variacích jak pro autonomní, tak i pro neautonomní dynamické systémy. A je v tomto případě periodická s periodou T matice vyjadřující Jacobiho matici pravé strany $f(x)$ dynamického systému $\dot{x} = f(x)$. Tato teorie poskytuje matematický aparát pro analýzu existence a stability periodických řešení.

Příklad 1.1. Lineární obyčejná diferenciální rovnice (ODR) v $\mathbb{R}^1$: $\dot{\xi} = a(t)\xi$, kde $a(t)$ je reálná funkce.

- $a(t) = 1$ je periodická s libovolnou periodou $\implies$ řešení $\xi(t) = \xi_0 \cdot e^t$ není periodické.
- $a(t) = \sin t^2$ je periodická s periodou $\pi \implies$ řešení $\xi(t) = \xi_0 \cdot e^{\int_{t_0}^t \sin t^2 dt}$ není periodické.

Tedy obecně periodicitu matice $A(t)$ neimplikuje periodicitu řešení.

Definice 1.1. (Fundamentální matice)

Nechť $(y_1, y_2, \dots, y_n)$ je systém řešení pro rovnici $\dot{\xi} = A(t)\xi$. Pokud $y_1, y_2, \dots, y_n$ jsou lineárně nezávislá, pak matice

$$\Phi(t) = \begin{pmatrix} y_1^1(x) & y_2^1(x) & \dots & y_n^1(x) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ y_1^n(x) & y_2^n(x) & \dots & y_n^n(x) \end{pmatrix} \quad (1)$$

je fundamentální matice pro danou lineární diferenciální rovnici.

Lemma 1.1. Nechť $\Phi(t)$ je fundamentální matice a B je libovolná regulární matice. Potom $\Psi(t) = \Phi(t) \cdot B$ je také fundamentální matice.

Důkaz. Tvzení je patrné z faktu, že lineární kombinace řešení soustavy lineárních ODR je také řešení (viz předmět 01DIFR). $\square$

Lemma 1.2. Označíme-li $W(t)$ Wronskián fundamentální matice $\Phi(t)$, pak $W(t) = W(t_0) \exp\left(\int_{t_0}^t \text{tr}(A(s))ds\right)$.

Důkaz. Aplikujeme-li Taylorův rozvoj na $\Phi(t)$, dostaneme:

$$\begin{aligned} \Phi(t) &= \Phi(t_0) + (t - t_0) \dot{\Phi}(t_0) + o(t - t_0) = \Phi(t_0) + (t - t_0) A(t_0) \Phi(t_0) + o(t - t_0) = \\ &= \left(I + (t - t_0) A(t_0)\right) \Phi(t_0) + o(t - t_0). \end{aligned} \quad (2)$$

Navíc víme, že Wronskián $W(t)$ je podle definice roven $\det(\Phi(t))$. Potom pomocí (2) po zanedbání členů $o(t - t_0)$ asymptotického rozvoje obdržíme:¹

$$\det(W(t)) = \det\left(I + (t - t_0) A(t_0)\right) \cdot \det(\Phi(t_0)) = \left(1 + (t - t_0) \text{tr}(A(t_0))\right) \cdot W(t_0). \quad (3)$$

Na druhou stranu, Taylorův polynom prvního řádu pro Wronskián je roven $W(t) = W(t_0) + (t - t_0) \dot{W}(t_0)$, a tedy z (3) dostaneme $\dot{W}(t_0) = \text{tr}(A(t_0)) W(t_0)$. Tato rovnost je platná pro všechny hodnoty t_0 , což implikuje

$$\dot{W}(t) = \text{tr}(A(t)) W(t). \quad (4)$$

Z řešení separovatelné ODR (4) plyne tvrzení daného lemmatu. $\square$

---

¹Zde taky využijeme faktu, že stopa matice $A(t_0)$ je první derivace ve směru determinantu $\det(I + (t - t_0) A(t_0))$. Jinými slovy: $\det(I + (t - t_0) A(t_0)) = 1 + (t - t_0) \text{tr}(A(t_0)) + o(t - t_0)$.

2 Matice monodromie a periodická řešení

Věta 2.1. Necht' matice $A(t)$ je T -periodická. Pokud $\Phi(t)$ je fundamentální, pak $\Phi(t+T)$ je také fundamentální a navíc existuje regulární konstantní matice B taková, že platí následující dva body:

1. $\Phi(t+T) = \Phi(t) \cdot B$;
2. $\det(B) = \exp\left(\int_0^T \operatorname{tr}(A(s))ds\right)$.

Důkaz. Nejdříve ukážeme, že $\Phi(t+T)$ je fundamentální: označíme-li $\Psi(t) \stackrel{\text{def.}}{=} \Phi(t+t)$, pak

$$\dot{\Psi}(t) = \dot{\Phi}(t+T) = A(t+T)\Phi(t+T) = A(t)\Psi(t), \quad (5)$$

což znamená, že $\Psi(t) = \Phi(t+T)$ je skutečně fundamentální.

Dále bychom chtěli ukázat existenci matice B a zbývajících dva body tvrzení:

1. Ze základů lineární algebry víme, že určitě existuje regulární matice $B(t)$, která splňuje bod 1 pro různé hodnoty t . Chceme ukázat, že $B(t) = B(t_0) \stackrel{\text{def.}}{=} B_0 = \text{const}$ pro libovolné fixní t_0 . Lemma 1.1 implikuje, že $\Psi_0(t) \stackrel{\text{def.}}{=} \Phi(t)B_0$ je fundamentální. Zároveň ale $\Psi(t_0) = \Phi(t_0)B(t_0) = \Phi(t_0)B_0 = \Psi_0(t_0)$ pro všechna t_0 . Pak z věty o existenci a jednoznačnosti řešení lineární ODR plyne, že pro všechna t platí:

$$\Phi(t)B_0 = \Psi_0(t) = \Psi(t) = \Phi(t)B(t) \implies B(t) = B_0 = \text{const}. \quad (6)$$

2. Z prvního bodu jednoduše vyplývá, že $B = \Phi^{-1}(t)\Phi(t+T)$. Navíc pomocí lemmatu 1.2 dostaneme:

$$W(t+T) = W(t_0) \exp\left(\int_{t_0}^t \operatorname{tr}(A(s))ds + \int_t^{t+T} \operatorname{tr}(A(s))ds\right) = W(t) \exp\left(\int_t^{t+T} \operatorname{tr}(A(s))ds\right) \quad (7)$$

Potom tedy platí následující:

$$\det(B) = \frac{1}{\det(\Phi(t))} \cdot \det(\Phi(t+T)) = \frac{1}{W(t)} \cdot W(t+T) = \exp\left(\int_t^{t+T} \operatorname{tr}(A(s))ds\right). \quad (8)$$

Uděláme-li v (8) substituci $z = s - t$, dostaneme tvrzení bodu 2.

□

Poznámka 2.1. Pro jednoduchost výpočtu matice B lze volit $t = 0$. Potom $B = \Phi^{-1}(0)\Phi(T)$, přičemž lineární nezávislost sloupců fundamentální matice $\Phi^{-1}(0)$ umožňuje zvolit takovou bázi prostoru, ve které $\Phi^{-1}(0) = I$. Potom $B = \Phi(T)$.

Definice 2.1. (Matice monodromie)

Matice B z věty 2.1 se nazývá *matice monodromie*, její vlastní čísla $\rho \in \sigma(B)$ se nazývají *charakteristické multiplikátory*. Číslo $\lambda \in \mathbb{C}$ takové, že $\rho = e^{\lambda T}$, $\rho \in \sigma(B)$, se nazývá *charakteristický exponent*.

Poznámka 2.2. (Vlastnosti matice monodromie)

1. Za podmínky $X(0) = I$ podle poznámky 2.1 dostáváme

- $\det(B) = \prod_{i=1}^n \rho_i = \exp\left(\int_0^T \operatorname{tr}(A(s))ds\right)$;

- $\text{tr}(B) = \sum_{i=1}^n \rho_i$.

2. Charakteristické exponenty nejsou dány jednoznačně: pokud λ je charakteristický exponent, pak $\lambda + i\frac{2\pi m}{T}$, $m \in \mathbb{Z}$, je také charakteristický exponent.
3. Charakteristické multiplikátory nezávisí na výběru fundamentální matice.

Důkaz. Necht' $\Phi(t)$ a $\hat{\Phi}(t)$ jsou dvě různé fundamentální matice. Potom podle věty 2.1 platí, že existují regulární konstantní matice B a $\hat{B}$ takové, že $\Phi(t+T) = \Phi(t)B$ a $\hat{\Phi}(t+T) = \hat{\Phi}(t)\hat{B}$. Z důkazu té samé věty navíc vyplývá, že existuje taková regulární konstantní matice C , že $\hat{\Phi}(t) = \Phi(t)C$, pak

$$\hat{\Phi}(t+T) = \Phi(t+T)C = \Phi(t)BC \wedge \hat{\Phi}(t+T) = \hat{\Phi}(t)\hat{B} = \Phi(t)C\hat{B},$$

a tedy $\hat{B} = C^{-1}BC$, tj. matice $\hat{B}$ a B jsou podobné, a tudíž $\sigma(\hat{B}) = \sigma(B)$. □